

- 2000. – 752 с.
7. Яковенко Л. І. Явища нематеріального світу в українських та польських фразеологізмах на позначення *появи – зникнення* / Л. І. Яковенко // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : Збірник наукових праць. – Випуск 16. – К., 2011. – С. 206 – 214.
 8. Chlebda W. W stronę frazeologii pragmatycznej / W. Chlebda // Poradnik Językowy. – z. 2. – 1997. – S. 1 – 10.
 9. Współczesny język polski / [pod red. J. Bartmińskiego]. – Lublin : wyd. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2010. – 695 s.
 10. Словники України / за ред. А. В. Широкова. — К. : Довіра., Український мовно-інформаційний фонд, 2001 – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
 11. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovo-pedia.org.ua/>;
 12. Słownik frazeologiczny języka polskiego : W 2 t. / Pod. red. S. Skorupki : T. 1. – 2. – Warszawa, 1967 – 1968.
 13. Uniwersalny słownik języka polskiego : W 4 t. / Pod red. S. Dubisza / – T.1. – 4. – Warszawa, 2006.

Наталія Бойчева

РЕАЛЕМА СИТО В КУЛЕВЧАНСКИЯ ГОВОР

С. Кулевча се намира в Саратовски р-н (от 1946 г. до 1995 г. – Колёсное), основано е през 1830 г. от българи-тракийци, които се преселиха от с. Кюлевча Шуменско, където отдавна живеели и тракийци. Сега в това село живеят носители на т.н. съртски говори, а говорят на с.Кулевча, според даните на АБГ, принадлежи към тракийските *о*-говори.

Най-характерните черти на кулевчанския говор са:

1. Югоизточен тип на произнасянето на ятовата гласна: *л'ато-л'атен*; *б'ал-б'али*; *ц'ал-ц'али*.

2. Преметното ударение имат съществителните имена от ср.р. и глаголите в сегашно време и повелително наклонение: *месу*, *с'ану*, *л'ату*, *вр'ами*; *донеса*, *занеса*, *печа*, *умра*, *копам*, *испра*, *донеси*, *занеси* и др.

3. Стабилност на консонант *х* (в началото, в средата и в края на думата): *хора*, *хубаву*, *хапка*, *харесвам*, *бахур*, *дрехи*, *сух*, *глух*, *кужух*.

4. Лично местоимение за 1л. ед.ч. – *йас* (бълг. *аз*): *йас п'айа*, *йас напрайх*, *йас дуйдех*, *йас стои*, *йас мисла*; и притежателно местоимение за 3л. ед.ч. – *незин*, *незина*, *незину*: *тва незина плат'а*, *удийалту а незину*, *незин'а брат утиди ф армийта*.

5. Спомагателен глагол съм в 3л. ед.ч. – *а* (бълг. *е*): *а гул'ам*, *а при викноту*, *а гори*, *а фъф Адес*.

В ЛСГ «Покъщнина» определихме маркери на кулевчанския говор, които са: *сайа* «стая, където съхраняват продукти», *бурде* «помещение, където се намира пещ», *пат* «легло», *синийа* «софра», *канатка* «канапе, вид диван», *угнидалу* «огледало», *намирга* «намирам», *хайат* «втора стая: след залата и пред малката стая», *кастрон* «голяма дълбока паница», *катанец* «кофар» и др., в ЛСГ «Накити» – *интишия* «желязна гривна».

В ЛСГ «Покъщнина» 93 от 176 думи съвпадат с книжовен български: *лъжица, чиния, паница, солница, тава, тиган, гърне, бъклица, цедилка, цедак, чутура* (деревянная ступка), *казан, чуун, куриту, решето, сито, кофа, кошница, метла, ръжен, нож, черпак, ношува, пирустия, ризе, брадва, трион, саксия, столче, сандък, фенер, гага, ченгел, джурап, джоба, тава, тиган, ринде, трийон, синджир, търмък, ризе* и др.

Но много заемки от руски и украински: *чайник, блюдо, стакан, рюмка, бокал, фужер, вилка, поднос, друшляк, кастрюля, банка, кружка, табуретка, пасуда, викно, видро, шухлядка* и др.

Както е известно, в българския език основен лексикален фонд е славянски, но има много заемки от турски и гръцки, които обикновено има и в други балкански езици (албански, гръцки, румънски, сръбски, хърватски), и затова ги наричат балканизми. Сред балканизмите откриваме и няколко славянски по произход думи. Това са, например, *сито, корито, риза* и др. Съдбата на тези думи-балканизми в българските преселнически говори е различна. Например, тези три думи има и в руски и украински езици в активна употреба. Но лексемата *риза* в руски и украински не се употребява в значение „платнена дреха, която обикновено се облича направо върху тялото“. В това значение се употребява лексема *рубашка*, в украински – *сорочка*. Тази заемка от руски - *рубашка* функционира в кулевчанския говор и в други бесарабски села. Но в нашия говор лексемата *риза* има значение 1. „мъжка риза“, 2. „женска дреха, която се облича върху тялото под роклята“ и 3. „нощница“: *Раз Л'нка у бл'акана ф риза, значи т'а уже ши спи.*

Лексемата *сито* – която е обектът на анализа ни – още запазва своя балкански облик. Този предмет най-често се употребява на засевките пред сватбата, на Лазаровден и на празник Пеперуда.

В Кулевча още и сега *ситото* използват на засевките, когато младоженицът отива в събота вечерта у момата с много ергени и моми. Деверът с *интишия* (желязна гривна) излива брашно върху горното сито, а по-малките деца сеят брашно през трите сита, където им хвърлят пари, а по-възрастните жени пеят:

*«Зас'авам, зас'авам
През три сита купринени,
През четари ластринуви
Да прус'айам йедру брашну
Да нам'арим момин пръстин».*

В него се слага *нишанът* и то стои така наред къщи „за показ“. В средата на стаята в сито се слагат пръстена на момъка и обиците на момата. Още пред влизането в залата младоженците ги сипват със зърно, което е в сито.

Навсякъде (и в България, и в Бесарабия) ризата от брачното свождане се изнася в сито; защото, както отбелязват българските учени, дефлорираната вулва се оприличава на ситото. В други случаи в България внимават в деня на сватбата невестата да види най-напред младоженеца през сито, което държи в ръце – мъжът преминава през ситото и стига до нея, подобно на брашното до ношвата.

Но ситото притежава свойство, което му позволява то да бъде ангажирано в сюжет, много по-дълъг от брачното свождане: ситото има две обърнати и напълно симетрични страни. Поставено с отвора нагоре, то поема брашното (представя оплождането; ситото изпълнява ролята на утроба), задържа го за миг в себе си (реално съвсем кратко, но в митологично време то отговаря на смъртта и нейното преодоляване в смисъла на сватбата); после брашното излиза от ситото (отговаря на раждането) и започва да се отдалечава от него надолу. Самото сито от поемащо (поставено с отвора нагоре, т.е. женско) се превръща в отделящо (брашно, мъжки деца) и се мисли вероятно като жена, раждаща син, но в същото време и фалос – идея, която се реализира с голяма вероятност и в други случаи на народната култура. Тези две положения – сито, отворено нагоре и сито, захлупено, т.е. с лицева страна надолу се тълкуват съответно като женско и мъжко при гадаене с търкаляне на ситото, когато се гледа как ще падне. В Кулевча лазарките *тракалят* ситото на Лазаровден и на Пеперуда.

Правят пеперуда в деня след Гергьовден Малкото момиче — „пеперуда“ — носи със себе си решето, обвито с бѣз, в което всяка стопанка сипва вода, а ергените, които следват пеперударките, заливат момите. В случая ситото е семантично тъждествено на пеперудата (то е неин атрибут, като нея е окичено с бѣз) и е актуално пълненето му. И двете състояния — изтичане вода (брашно) от ситото и вода, изпълваща (във) ситото — се асоциират с дъжда. И докато в първия случай ситото може да се оприличи на небесния свод, от който идва дъждът, във втория то репрезентира женската страна в „представянето“ на брака между Небето и Земята.

В Кулевча на Пеперуда също използват ситото: в четвъртък, когато децата ходят из селото и молят Бога за дъжд, жените им дават *имиш* (*брашну, ица, маслу, сирини и др.*) и най-накрая изнасят сито, което децата го завъртят. Ако ситото ще се захлупи, то тогава няма да вали дъжд, а ако ще падне открито, тогава ще вали.

На Лазаровден момичета на възраст от 10 години и по-големи се събират в малки групи, обличат се с празнични носии или невестински премени и изпълняват ритуала лазаруване, а те самите се наричат лазарки. Те обикалят къщите на селото, пеят обредни лазарски песни и благославят за здраве, щастие и берекет. Всяка стопанка гощава лазарките и ги дарява с яйца, които те боядисват за Великден. Смятало се, че, ако лазарките пропуснат нечия къща носи лош късмет на стопаните и.

В Кулевча още се запазва тази традиция, лазарките тракалят ситото и ако то ще се захлупи, тогава лоша ще бъде реколта, а ако ще падне открито, тогава добра ще е реколта.

След преселването на българите в Украйна в българските говори стават значителни промени в резултата на интерференция, взаимодействие с руски, украински и румънски езици. Този процес наричат дебалканизация. Лексемите загубват своя балкански облик, балканския контекст с течение на времето. Но докато в селото се пазят обредите, лексемите-балканизми активно се употребяват и запазват своя балкански облик.

Литература

1. Колесник В. А. Реалема сито в свадебной обрядности болгар / В. А. Колесник // Человек в истории и культуре. – Одесса, 2006. – С.273 -278.
2. Николова В. Сватбените «засевки». Опит за семантичен анализ / В. Николова //Българска етнография – Вип.4. – София, 1993. – С.60-61.

Ван Чжо

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ГНЕЗДО С ВЕРШИНОЙ «ЧЕТЫРЕ» В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

На современном этапе развития лингвистической науки для ученых представляют интерес проблемы отражения в языке особенностей национального мышления, культуры, психологии, вызванные необходимостью создания целостной концепции соотношения языка и мышления, языка и культуры. Ставшее достаточно традиционным в лингвистике, начиная с 20-х годов прошлого века, исследование языковедческих проблем по числительным особенно много может дать для выявления их широких семантических связей.

Цель предлагаемого исследования – выявить формально-семантические особенности словообразовательного потенциала числительного «четыре» в современном русском языке.

І. Словообразовательное гнездо с вершиной «четыре» в формальном аспекте.

Суффиксальные образования от числительного «четыре» являются самыми распространенными в русском языке:

Четыре → четы́ре-*жды*;

четыре→четы́р-*надцать* ;

В АГ-80 отмечено, что «в суффиксальных количественных числительных *одиннадцать*, *двенадцать* и далее, вплоть до *девятнадцать*, мотивированных количественными числительными, называющими числа первого десятка, выделяется суф. *-надцать*. Такие числительные обозначают количество, равное числу, названному мотивирующим словом, плюс десять» [§ 1032].

четыре → че́тв-*ер*(о) ;

четыре→четвертый→четвер-*и*’к ;

четыре →четвертый→четвер-*к*(а) ;

четыре →четвертый→четвероч(-*ник*)

четыре →четв-*ерт*(ый) ;

четыре →четвертый→четверт-*ая*, *сущ.*

четыре →четвертый→четверт-*ое*, *вводн. сл.*

четыре →четвертый→четверт-*а*’к ;

четыре→четвертый→четвертач-*о*’к ;